

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITHANI LA TANZANIA
MTIHANI WA KUHITIMU KIDATO CHA SITA

121/2

KISWAHILI 2

(Kwa watahiniwa walioko na wasiokuwepo Shuleni)

Muda: Saa 3

ANSWERS

Mwaka: 2012

Maelekezo

1. Karatasi hii inasehemu A, B, C, D na E zenye jumla ya maswali **tisa (9)**
2. Jibu maswali Matano ukichagua swali moja kutoka sehemu A,B, C na D. Katika sehem E, Swali la tis ani la lazima.
3. Zingatia maelekezo ya kila swali.

maktaba.tetea.org

1. "Mabadiliko mbalimbali katika jamii huelekeza utunzi wa kazi za fasihi." Tumia utanzu wa riwaya kuthibitisha dai hilo kwa kutoa hoja tano.

Mabadiliko katika jamii yanaathiri kwa kiasi kikubwa utunzi wa riwaya. Hoja tano zinazothibitisha hili ni kama ifuatavyo:

i. Mabadiliko ya Kisiasa: Mabadiliko ya kisiasa, kama vile mapinduzi, vita vya uhuru, au mabadiliko ya serikali, yamekuwa chanzo cha maudhui katika riwaya nyingi. Waandishi hutumia riwaya kuonyesha athari za mabadiliko haya kwa jamii na maisha ya watu binafsi.

ii. Mabadiliko ya Kiuchumi: Mabadiliko katika mifumo ya kiuchumi, kama vile ukuaji wa viwanda, ubepari, au mfumuko wa bei, yanaathiri maisha ya watu na hivyo kuwa kichocheo cha maudhui katika riwaya. Waandishi huonyesha jinsi mabadiliko haya yanavyoathiri tabaka mbalimbali katika jamii.

iii. Mabadiliko ya Kijamii na Kitamaduni: Mabadiliko katika tamaduni, mila, na desturi, kama vile mabadiliko ya nafasi ya wanawake katika jamii, huathiri utunzi wa riwaya. Waandishi hutumia riwaya kuonyesha migongano kati ya tamaduni za jadi na za kisasa na athari zake kwa watu binafsi na jamii kwa ujumla.

iv. Mabadiliko ya Kiteknolojia: Maendeleo ya teknolojia, kama vile uvumbuzi wa intaneti na mitandao ya kijamii, yamebadilisha jinsi watu wanavyoishi na kuwasiliana. Riwaya nyingi za kisasa hujumuisha mada hizi, zikionyesha athari za teknolojia kwa mahusiano ya kibinadamu na maadili ya kijamii.

v. Mabadiliko ya Mazingira: Mabadiliko ya mazingira, kama vile majanga ya asili au mabadiliko ya tabianchi, yanaathiri maisha ya watu na hivyo kuwa mada katika riwaya. Waandishi huonyesha jinsi mabadiliko haya yanavyoathiri jamii na jinsi watu wanavyokabiliana nayo.

2. "Tamthiliya huundwa kwa kuzingatia sifa za sanaa za maonesho." Tumia hoja nne kufafanua kauli hii kisha toa mfano wa tukio moja la tamthiliya lenye sifa hizo.

Tamthiliya ni aina ya fasihi inayolenga kuoneshwa jukwaani mbele ya hadhira. Sifa nne za sanaa za maonesho zinazozingatiwa katika uundaji wa tamthiliya ni:

i. Wahusika: Tamthiliya inahitaji wahusika wanaoendesha matendo na mazungumzo jukwaani. Wahusika hawa huwasilisha tabia na hisia zao kupitia vitendo na maneno, na hivyo kuleta uhai katika hadithi.

ii. Matendo: Matendo ni mfululizo wa matukio yanayoonyesha maendeleo ya hadithi. Katika tamthiliya, matendo haya huoneshwa moja kwa moja mbele ya hadhira kupitia uigizaji wa wahusika.

iii. Mazingira (Uwanja wa Kuchezea): Tamthiliya huoneshwa katika mazingira maalum, kama vile jukwaa la maonesho, ambalo huakisi mahali na wakati wa matukio yanayoigizwa. Mazingira haya husaidia hadhira kuelewa na kuhusisha na hadithi inayoonyeshwa.

iv. Hadhira: Sanaa za maonesho zinahitaji uwepo wa hadhira inayoshuhudia na kuathiriwa na matendo yanayooneshwa jukwaani. Mwitikio wa hadhira unaweza kuathiri uwasilishaji wa tamthiliya na kutoa maana zaidi kwa maonesho.

Mfano wa Tukio la Tamthiliya lenye Sifa Hizo:

Katika tamthiliya ya Kwenye Ukingo wa Thim iliyoandikwa na Ebrahim N. Hussein, kuna tukio ambapo wahusika wakuu, Herbert na Martha, wanakutana kwa mara ya kwanza na kujadili tofauti zao za kitamaduni na kijamii. Tukio hili lina sifa zote za sanaa za maonesho:

Wahusika: Herbert na Martha wanaendesha mazungumzo na kuonyesha hisia zao kuhusu tofauti zao.

Matendo: Mazungumzo yao yanaonyesha mgongano wa tamaduni na jinsi wanavyokabiliana na hali hiyo.

Mazingira: Tukio linatokea katika nyumba ya Martha, ikionyesha mazingira ya ndani na ya kifamilia.

Hadhira: Watazamaji wanaweza kushuhudia na kuelewa changamoto zinazowakabili wahusika kutokana na tofauti zao za kitamaduni.

3. "Ushairi ni sukari tamu ya kumezea dawa chungu ili kutibu ugonjwa sugu." Thibitisha usemi huu kwa kutumia mifano minne kwa kila kitabu kutoka katika diwani mbili ulizosoma.

Usemi huu unaashiria jinsi ushairi unavyotumia lugha ya kuvutia na tamu kufikisha ujumbe mzito au kukosoa matatizo sugu katika jamii. Kwa kutumia mifano kutoka diwani mbili, Kimbunga ya Haji Gora Haji na Mapenzi Bora ya Shaaban Robert, tunaweza kuthibitisha kauli hii kama ifuatavyo:

(a) Kimbunga – Haji Gora Haji:

i. Shairi la "Kimbunga": Katika shairi hili, mwandishi anatumia taswira ya kimbunga kuonyesha mabadiliko makubwa na machungu yanayoweza kutokea katika jamii. Lugha ya kishairi inayotumika inavutia na kuficha ukali wa ujumbe unaotolewa.

ii. Shairi la "Punda": Haji Gora anatumia mfano wa punda kuonyesha jinsi watu wanavyotumikishwa na kunyanyaswa bila kuthaminiwa. Ingawa ujumbe ni mzito, anautoa kwa njia ya mafumbo na lugha nyepesi inayovutia.

iii. Shairi la "Bahati": Mwandishi anazungumzia suala la bahati na jinsi watu wanavyopambana na maisha. Anatumia lugha ya matumaini na faraja, ingawa anazungumzia changamoto ngumu za maisha.

iv. Shairi la "MADEREVA": Katika shairi hili, Haji Gora anazungumzia maisha ya madereva na changamoto wanazokutana nazo barabarani. Anatumia lugha ya mzaha na kejeli kufikisha ujumbe mzito kuhusu hali ngumu ya kazi yao.

(b) Mapenzi Bora – Shaaban Robert:

i. Shairi la "Mapenzi Bora": Shaaban Robert anazungumzia umuhimu wa upendo wa kweli katika jamii. Anatumia lugha laini na yenye mvuto kueleza jinsi upendo unavyoweza kuleta amani na maendeleo, ingawa anakemea ukosefu wa upendo huo katika jamii.

ii. Shairi la "Maisha na Maadili": Mwandishi anatoa mafunzo kuhusu kuishi maisha yenye maadili mema. Anatumia lugha nyepesi na mifano ya kuvutia kufikisha ujumbe wa umuhimu wa maadili, ingawa anakemea tabia mbaya zilizopo katika jamii.

iii. Shairi la "Umoja ni Nguvu": Shaaban Robert anahimiza umoja katika jamii kwa kutumia lugha ya ushawishi na mifano mizuri. Anasisitiza kuwa umoja unaleta nguvu na mafanikio, ingawa anakosoa migawanyiko iliyopo.

iv. Shairi la "Elimu ni Mwangi": Katika shairi hili, mwandishi anasisitiza umuhimu wa elimu kwa kutumia lugha ya kuvutia na yenye hamasa. Analinganisha elimu na mwanga unaoongoza jamii, ingawa anakemea ujinga uliopo.

4. "Mdundo wowote lazima uwe na mlio." Eleza vilio vya wasanii wa diwani mbili ulizosoma kwa kutoa mifano minne kwa kila diwani.

Kauli hii inaashiria kwamba kila shairi linapaswa kuwa na mpangilio mzuri wa vina, mizani, na beti ili kufikisha ujumbe kwa ufanisi. Kwa kuchunguza diwani mbili, Kimbunga ya Haji Gora Haji na Mapenzi Bora ya Shaaban Robert, tunaweza kuona jinsi wasanii hawa wametumia miundo mbalimbali katika mashairi yao:

(a) Kimbunga – Haji Gora Haji:

i. Muundo wa Tarbia (Mistari 4): Katika shairi la "Kujitawala," mwandishi ametumia beti zenye mistari minne, ambapo kila mistari una mizani na vina vinavyorudiarudia kwa mpangilio maalum.

ii. Muundo wa Tathlitha (Mistari 3): Shairi la "Bahati" lina beti zenye mistari mitatu, likiwa na urari wa vina na mizani inayofuatwa kwa umakini, hivyo kuleta mlio unaovutia katika shairi.

iii. Muundo wa Takmisa (Mistari 5): Katika shairi la "Punda," mwandishi ametumia beti zenye mistari mitano, akizingatia urari wa vina na mizani, na hivyo kufikisha ujumbe kwa njia yenye mpangilio mzuri.

iv. Muundo wa Sabilia (Mistari 7 au zaidi): Shairi la "Madereva" lina beti zenye mistari saba, likiwa na mpangilio mzuri wa vina na mizani, na kuonyesha mlio katika muundo wa shairi.

(b) Mapenzi Bora – Shaaban Robert:

i. Muundo wa Mashairi ya Kimapokeo: Shaaban Robert ametumia muundo wa mashairi ya kimapokeo yenye urari wa vina na mizani, ambapo kila mistari una mizani sawa na vina vinavyorudiarudia kwa mpangilio maalum.

ii. Muundo wa Mashairi ya Kisasa: Katika baadhi ya mashairi, mwandishi ametumia muundo wa kisasa usiofungwa na kanuni za kimapokeo, lakini bado akizingatia mlio kwa kutumia lugha yenye mpangilio mzuri na urari wa mawazo.

iii. Muundo wa Mashairi ya Mistari Mmoja: Baadhi ya mashairi yana beti zenye mistari mmoja mmoja, lakini kila mistari unajitegemea na una ujumbe kamili, hivyo kuonyesha mlio katika muundo wake.

iv. Muundo wa Mashairi ya Mistari Sita: Katika shairi la "Mapenzi Bora," mwandishi ametumia beti zenye mistari sita, akizingatia urari wa vina na mizani, na hivyo kufikisha ujumbe kwa njia yenye mpangilio mzuri.

5. "Mwanamke amechorwa katika sura mbalimbali." Zipambanue sura hizo katika riwaya mbili ulizosoma kwa kutoa mifano minne kwa kila kitabu.

Katika riwaya ya Vuta N'kuvute iliyoandikwa na Shafi Adam Shafi, mwanamke ameonyeshwa katika sura zifuatazo:

i. Mwanamke aliyedhulumiwa na mfumo wa kijamii: Yasmin analazimishwa kuolewa na Bwana Raza, mwanaume asiyempenda, kutokana na shinikizo la familia na jamii. Hii inaonyesha jinsi wanawake wanavyokosa uhuru wa kuchagua wenza wao na wanavyotumikishwa katika ndoa zisizotokana na mapenzi ya kweli.

ii. Mwanamke mwenye ari ya ukombozi wa kisiasa: Yasmin anajiunga na harakati za kupigania uhuru dhidi ya wakoloni, akishirikiana na wapigania uhuru kama Shihab. Hii inaonyesha mchango wa wanawake katika harakati za ukombozi na mapambano ya kisiasa.

iii. Mwanamke anayepinga mila kandamizi: Yasmin anakataa kufuata mila zinazomnyanyasa mwanamke, kama kulazimishwa kuolewa na mtu asiyempenda. Anapigania haki yake ya kuchagua mpenzi anayempenda, akionyesha ujasiri wa kupinga desturi zilizopitwa na wakati.

iv. Mwanamke mwenye mapenzi ya dhati: Yasmin anaonyesha upendo wa kweli kwa Shihab, akivumilia changamoto na vikwazo mbalimbali ili kuwa naye. Hii inaonyesha uwezo wa mwanamke kupenda kwa dhati na kujitolea kwa ajili ya mpenzi wake.

Katika riwaya ya Usiku Utakapokwisha iliyoandikwa na Mbunda Msokile, mwanamke ameonyeshwa katika sura zifuatazo:

i. Mwanamke anayekabiliwa na changamoto za kiuchumi: Nelli, mmoja wa wahusika wakuu, anakabiliwa na ukosefu wa ajira na umasikini, hali inayomfanya ashindwe kufikia malengo yake ya kimaisha. Hii inaonyesha jinsi wanawake wanavyokumbana na matatizo ya kiuchumi katika jamii.

ii. Mwanamke mwenye msimamo thabiti: Licha ya changamoto zinazomkabili, Nelli anaonyesha msimamo thabiti katika kupigania haki zake na kutafuta njia za kujikomboa kiuchumi. Hii inaonyesha nguvu na uvumilivu wa mwanamke katika kukabiliana na matatizo.

iii. Mwanamke anayekumbana na rushwa: Nelli anakosa ajira kwa sababu ya kukataa kutoa rushwa, jambo linaloonyesha jinsi mfumo wa kijamii unavyowanyanyasa wanawake na kuwanyima fursa za maendeleo kutokana na vitendo vya rushwa.

iv. Mwanamke mwenye ndoto za mafanikio: Nelli ana ndoto za kufanikiwa kimaisha licha ya vikwazo vingi vinavyomkabili. Anaonyesha matumaini na nia ya kuboresha maisha yake, akiwakilisha wanawake wengi wenye malengo makubwa katika jamii.

6. "Uteuzi mzuri wa mandhari ni kielelezo cha kufanikiwa kwa mwandishi." Thibitisha kauli hii kwa kutumia mifano minne kwa kila kitabu katika riwaya mbili zilizozoresha.

Katika riwaya ya Vuta N'kuvute, Shafi Adam Shafi ametumia mandhari kwa ufanisi mkubwa:

i. Mji wa Unguja: Matukio mengi yanatokea katika mji wa Unguja, ambapo mwandishi anaelezea kwa kina mazingira ya mji huo, ikiwemo mitaa, masoko, na nyumba za wakazi. Hii inamsaidia msomaji kupata picha halisi ya maisha ya watu wa Unguja na tamaduni zao.

ii. Duka la Bwana Raza: Mandhari ya duka linaonyesha mazingira ya kazi ya Yasmin na jinsi anavyotumikishwa na mumewe. Inaonyesha pia hali ya biashara na maisha ya wafanyabiashara wa wakati huo.

iii. Gereza: Shihab anapokamatwa na kuwekwa gerezani, mwandishi anaelezea mazingira ya gereza hilo, hali ya wafungwa, na mateso wanayopitia. Hii inaongeza uhalisia wa hadithi na kuonyesha ukatili wa utawala wa kikoloni.

iv. Bahari ya Hindi: Mandhari ya bahari inatumika kuonyesha safari za Yasmin na Shihab, ikiwemo mipango yao ya kukimbia na kuanza maisha mapya. Bahari inaonyesha matumaini na changamoto wanazokutana nazo katika harakati zao.

Katika riwaya ya Usiku Utakapokwisha, Mbunda Msokile ametumia mandhari kwa ufanisi kama ifuatavyo:

i. Mtaa wa Buguruni: Mwandishi anaelezea maisha ya wakazi wa Buguruni, ikiwemo umasikini na changamoto wanazokutana nazo. Hii inamsaidia msomaji kuelewa mazingira wanayoishi wahusika na jinsi yanavyoathiri maisha yao.

ii. Ofisi za serikali: Chioko anapojaribu kutafuta ajira, mwandishi anaelezea mazingira ya ofisi za serikali, ikiwemo urasimu na vitendo vya rushwa vinavyofanyika. Hii inaonyesha hali halisi ya mfumo wa ajira na changamoto zake.

iii. Chuo Kikuu: Gonza akiwa mwanafunzi, mwandishi anaelezea mazingira ya chuo kikuu, ikiwemo maisha ya wanafunzi, migomo, na changamoto za kielimu. Hii inaonyesha hali ya elimu ya juu na matatizo yanayowakabili wanafunzi.

iv. Nyumba ya Nelli: Mandhari ya nyumbani kwa Nelli inaonyesha hali ya maisha yake binafsi, ikiwemo mapambano yake ya kila siku na ndoto zake za mafanikio.

7. "Mivutano ni sehemu ya maisha ya jamii." Fafanua migogoro minne iliyojitokeza kwa kila kitabu katika tamthiliya mbili ulizosoma.

Katika tamthiliya ya Kwenye Ukingo wa Thim iliyoandikwa na Ebrahim Hussein, migogoro ifuatayo imejitokeza:

i. Mgogoro wa Kitamaduni: Kuna mvutano kati ya tamaduni za kiasili na zile za kisasa. Wahusika wanakabiliana na changamoto za kubadilika kutoka kwenye mila na desturi za jadi kwenda kwenye maisha ya kisasa, hali inayosababisha migongano ya kijamii na kifamilia.

ii. Mgogoro wa Kijinsia: Tamthiliya inaonyesha mgongano kati ya wanaume na wanawake kuhusu nafasi na haki zao katika jamii. Wanawake wanapigania usawa na haki zao dhidi ya mfumo dume unaowabagua.

iii. Mgogoro wa Kizazi: Kuna mvutano kati ya wazazi na watoto kuhusu masuala ya ndoa na uchaguzi wa wenza. Wazazi wanashikilia mila za kuchagulia watoto wao wenza kutoka katika kabila moja, wakati watoto wanataka kuchagua wenza wao wenyewe bila kujali kabila.

iv. Mgogoro wa Kifamilia: Familia zinakumbwa na migogoro ya ndani kutokana na tofauti za mitazamo na maamuzi kuhusu masuala muhimu kama ndoa na urithi, hali inayosababisha mfarakano na kutoelewana miongoni mwao.

Katika tamthiliya ya Nguzo Mama iliyoandikwa na Penina Muhando, migogoro ifuatayo imejitokeza:

i. Mgogoro wa Kiuchumi: Wanawake wanakabiliana na hali ngumu ya kiuchumi kutokana na ukosefu wa elimu na fursa za ajira. Hali hii inasababisha utegemezi kwa wanaume na unyanyasaji wa kijinsia.

ii. Mgogoro wa Kijamii: Jamii inakumbwa na matatizo ya unyanyasaji wa wanawake, ambapo wanaume wanawapiga wake zao na kuwanyima haki zao za msingi. Hii inatokana na mfumo dume uliokita mizizi katika jamii.

iii. Mgogoro wa Kifalsafa: Viongozi wa kijiji wanakosa elimu na uelewa wa kutosha, hali inayosababisha maamuzi mabovu na kuendeleza migogoro katika jamii. Mfano ni mwenyekiti kutoa hukumu bila kusikiliza pande zote.

iv. Mgogoro wa Kimaadili: Kuna migongano kuhusu maadili na tabia, ambapo baadhi ya wahusika wanajikuta wakifanya maamuzi yanayokiuka maadili ya kijamii kutokana na shinikizo la mazingira na hali ngumu ya maisha.

8. "Wasanii wa tamthiliya huibua matatizo yanayotokea katika jamii na kuyatoa au kutoyatoa masuluhisho." Fafanua matatizo manne kwa kila kitabu ambayo msanii hakuyaotolea masuluhisho katika tamthiliya mbili ulizosoma.

Katika tamthiliya ya Kwenye Ukingo wa Thim, Ebrahim Hussein ameibua matatizo yafuatayo bila kutoa masuluhisho bayana:

i. Ukosefu wa Usawa wa Kijinsia: Tamthiliya inaonyesha jinsi wanawake wanavyonyimwa haki zao, kama urithi na maamuzi ya ndoa, lakini haionyeshi njia wazi za kutatua tatizo hili.

ii. Mizozano ya Kizazi: Mgongano kati ya wazazi na watoto kuhusu masuala ya kitamaduni na kisasa unaachwa bila suluhisho, ikionyesha ugumu wa kupatanisha mitazamo tofauti ya vizazi.

iii. Ushikiliaji wa Mila Zilizopitwa na Wakati: Ingawa tamthiliya inaonyesha athari mbaya za kung'ang'ania mila za zamani, haipendekezi njia za kuzibadilisha au kuzirekebisha ili ziendane na wakati wa sasa.

iv. Ubaguzi wa Kijamii: Tatizo la ubaguzi ndani ya jamii kutokana na tofauti za kijamii na kiuchumi linaonyeshwa, lakini hakuna suluhisho lililotolewa kuhusu jinsi ya kuondoa ubaguzi huo.

Katika tamthiliya ya Nguzo Mama, Penina Muhando ameibua matatizo yafuatayo bila kutoa masuluhisho ya moja kwa moja:

i. Unyanyasaji wa Wanawake: Tamthiliya inaonyesha wanawake wakipigwa na kunyanyaswa na waume zao, lakini haipendekezi hatua za moja kwa moja za kukomesha unyanyasaji huo.

ii. Uvivu na Utegemezi wa Wanaume: Wanaume wanaonyeshwa kuwa wavivu na kuwategemea wake zao kwa mahitaji ya kifedha, lakini tamthiliya haionyeshi mikakati ya kuwawezesha wanaume hawa kubadilika.

iii. Uongozi Mbovu: Viongozi wa kijiji wanakosa elimu na kufanya maamuzi mabaya, lakini hakuna suluhisho lililotolewa kuhusu jinsi ya kuboresha uongozi na kuhakikisha viongozi wanakuwa na sifa zinazostahili.

iv. Ukosefu wa Elimu kwa Wanawake: Ingawa tamthiliya inaonyesha umuhimu wa elimu kwa wanawake, haipendekezi njia za kuhakikisha wanawake wanapata fursa za elimu na kujikomboa kiuchumi na kijamii.

9. Soma shairi lifuatalo kwa makini, kisha jibu maswali yanayofuata:

Maisha ya mwanambuzi, si leo tangu kitambo,
Heshiwi mapingamizi, mzingiwa na ulimbo,
Wima wima usingizi, mashaka kukimu tumbo,
Mbele kamba nyuma fimbo, maisha ya mwanambuzi.

Maisha ya mwanambuzi, thama tuyambe msimbo,
Ni maisha ya gumbizi, tena yananuka shombo,
Ha'chani na viziuzi, uchoa hula makombo,
Mbele kamba nyuma fimbo, maisha ya mwanambuzi.

Mashaka ya mwanambuzi, mbele kamba nyuma fimbo,
Hubembe'zwa kwa uluzi, mchungu huimba wimbo,
Hapati nafasi mbuzi, kumrarua kiwambo,
Mbele kamba nyuma fimbo, maisha ya mwanambuzi.

Majuto ya mwanambuzi, mwanambuzi hana kombo,
Akipewa mchuuzi, huwa mchuuzi wa kombo,
Mtego wa mlanguzi, kwake mbu ya mgambo,

Mbele kamba nyuma fimbo, maisha ya mwanambuzi.

Nimefanya uchunguzi, mbuzi mnyonge kwa tambo,
Mbuzi hana uamuzi, maisha yake ni chambo,
Yapekue mpekuzu, utadhihiri vigambo,
Mbele kamba nyuma fimbo, maisha ya mwanambuzi.

Tama hiino mbawazi, kiumbe katika fimbo,
Maisha ya masingazi, mpekecho huo wimbo,
Ziwapi sababu wazi. Kutitia kwenye lambo,
Mbele kamba nyuma fimbo maisha ya mwanambuzi.

Maswali

- (a) Eleza taswira mbili muhimu zinazojitokeza katika shairi hili.
- (b) Eleza dhamira zinazopatikana katika shairi hili.
- (c) Kwa maneno yasiyozidi matatu andika kichwa cha shairi hili.
- (d) Eleza maana ya maneno yafuatayo:
 - (i) Ulimbo
 - (ii) Gumbizi
 - (iii) Chambo
 - (iv) Shombo
 - (v) Kutitia kwenye lambo
- (e) Fafanua kwa kifupi muundo wa shairi hili.
- (f) Unafikiri mshairi ana ujumbe gani kwa hadhira yake.

Majibu:

- (a) Taswira mbili muhimu
 - 1. Taswira ya kuteseka: Mbuzi anaelezewa kuwa katika hali ya mashaka na maumivu, mfano, "Mbele kamba nyuma fimbo."
 - 2. Taswira ya unyonge: Maisha ya mbuzi yanachorwa kama maisha ya mateso yasiyoisha, mfano, "Maisha ya mwanambuzi, ni maisha ya gumbizi."
- (b) Dhamira zinazopatikana
 - 1. Ukandamizaji na unyanyasaji wa wanyonge.
 - 2. Maisha ya shida na changamoto za kila siku.
 - 3. Ukosefu wa haki kwa wanyonge.
- (c) Kichwa cha shairi
"Maisha ya Mwanambuzi."
- (d) Maana ya maneno

- (i) Ulimbo: Jambo au kitu kinachonasa au kushikilia.
- (ii) Gumbizi: Hali ya unyonge au udhalili.
- (iii) Chambo: Kitu kinachotumika kama mtego wa kuvutia.
- (iv) Shombo: Harufu mbaya inayokera.
- (v) Kutitia kwenye lambo: Kuzama au kukosa njia ya kujinasua.

(e) Muundo wa shairi

Shairi lina vipande vya beti sita, kila beti ikiwa na mistari minne. Kuna urari wa vina na mizani unaotoa sauti ya muziki wa lugha.

(f) Ujumbe wa mshairi

Mshairi anaonyesha mateso ya maisha ya wanyonge na anahimiza jamii kuwaangalia kwa huruma na haki ili kuwapa nafasi bora ya maisha.

10. Soma habari ifuatayo kwa makini, kisha oneshwa mbinu za kifani zilizotumika:

Siku moja Bwana Maburuki, Suriama mmoja kutoka Usheli aliketi juu ya kiti cha uvuvi. Kiti kile alichokikalia Bwana Maburuki kilikuwa umbali wa dhiraatatu hivi kutoka kwa Hashimu. Kama vile amelewa kwa ufahari wake, Bwana Maburuki, akivuta buruma huku akitingisha guu, alimkita jicho la dharau Hashimu, ambaye ingawa ni hirimu yake lakini ni maskini na ni mtumishi wake wa dukani wa miaka nenda rudi. Duka lilikuwa duka basa, si kiduka mkoba. Lilisheheni kila aina ya bidhaa, kuanzia kanga za Makenzi, vitambaa vya hariri na mali kadha wa kadha.

Wakati wote huo, Hashimu alikuwa akishughulika kwa mikogo kama aliyehodhi duka, huku akisikiliza watu wanaoomba ahadi za bei za bidhaa na kujibishana nao. "Biashara haigombi, mteja ni mfalme." Hashimu alipojibu jicho kwa Bwana Maburuki mbona za Hashimu zikakutana na zile za Bwana Maburuki sawia. Hashimu alitaharuki kwa jicho la Bwana Maburuki na bila ya kusita akauliza, "Kulikoni leo Mahabubu? Mbona umenikazia macho hivyo mithili ya kungwi anayefundisha mwali kwa ishara?"

"Hakuna kitu ila tu fahari bila mali muhali." Maburuki alijibu huku akitoa tabasamu la dharau kama ilivyo kawaida yake, ya kuwaning'iniza wana wa kuwakwea kwenye kiganja. "Naam, muhali." Hashimu alijibu. "Lakini," akaendelea, "Mali bila dafari hughibu bila ya habari."

"Kumbe ndiyo maana faida, haramu, haipatikani kwa sababu fedha zote unapeleka kwenu," Maburuki alifoka huku kidazi kikimvua jasho. Mzozo ukaanza papo hapo na Hashimu na Bwana Maburuki wakaanza kunyosheana vidole.

"Umeniambia msungu," Maburuki akashutumu. "La hasha," Hashimu akakana, "Unaniiba kauli."

Alimuradi pakawa na zogo mtindo mmoja. Ikazuka hekaheka vitanda na mkeka. Bidhaa zikazagaa mchafukoge hapo dukani. Watu nao kama ujuavyo hawana dogo. Wakaanza kumiminika kama kumbikumbi wa masika. Wakati huo huo Hashimu ambaye alikwishaanza kugonga bati kichwani kutokana na umri wake, akawa anapumua kama mtu aliyefukuzwa na nyati aliyenjejeruhiwa. Huku akipiga chafya, kwa hasira, maneno yakawa yanamtoka kama cherehani. Usingalijua kama ni yule Hashimu mwenye kigugumizi kwa jinsi alivyokuwa anasema kama chiriku. "Mungu hawezi kumjaliza kila mtu. Aliyekupa wewe kiti, ndiye aliyenipa mimi kumbi." Hashimu alitanabahi huku akipepesa macho yake huku na huko. Hakuonesha uso wa soni.

Kwa kuwa nazi haiwezi kushindana na jiwe, haukupita muda, kwa kuchelea kumwaga unga, japokuwa kazi yenyewe mshahara tonge, Hashimu akaanza kupiga magoti akaomba msamaha kwani ulimi hauna mifupa. "Lo, Masalale!" Maburuki akavimba kichwa na kuzidi kutamba, kwa kusema, "Nitakushitaki hadi bati kuoza." Maburuki alizidi kumimina kashifa mpaka Hashimu akawa anaomba kimoyomoyo asije akafukuzwa kazi. Ingawa mali si yake, Hashimu ameota kitambi, kama ujuavyo mtegemea nundu haachi kunona na anayekaa karibu na waridi haachi kunukia.

Mbinu za kifani zilizotumika katika habari hiyo ni kama zifuatazo:

i. Taswira

Taswira ni mbinu inayotumika kuonyesha picha wazi ya hali, vitu, au tabia za wahusika. Katika hadithi hii, kuna matumizi ya taswira kama vile maelezo ya duka lililojaa bidhaa mbalimbali, "kuanzia kanga za Makenzi, vitambaa vya hariri na mali kadha wa kadha." Hii inamsaidia msomaji kuona duka hilo kwa uhalisia.

ii. Matumizi ya methali na misemo

Methali na misemo zinatumika kufikisha ujumbe wenye maana pana kwa njia fupi. Mfano ni methali inayosema, "Mali bila dafari hughibu bila ya habari." Methali hii inatoa mafunzo kuhusu umuhimu wa kupanga mali kwa uangalifu.

iii. Tabia ya wahusika

Mwandishi ametumia tabia za wahusika kuendeleza maudhui ya hadithi. Mfano ni Bwana Maburuki ambaye anaonyesha ufahari wa mali zake kwa dharau kwa Hashimu. Tabia hizi zinaibua mzozo kati yao na kusisitiza maudhui ya hadithi.

iv. Mazungumzo ya moja kwa moja

Mazungumzo ya moja kwa moja yamewekwa wazi kati ya wahusika ili kuonyesha muktadha wa migogoro na hoja zao. Mfano ni pale Hashimu aliposema, "Mungu hawezi kumjalila kila mtu. Aliyekupa wewe kiti, ndiye aliyenipa mimi kumbi."

v. Tamathali za semi

Matumizi ya tamathali kama vile tashbihi yanatumiwa kuleta picha hai ya matukio au wahusika. Mfano ni, "Wakaanza kumiminika kama kumbikumbi wa masika," ambayo inaonyesha jinsi watu walivyokusanyika haraka katika duka.

vi. Migogoro

Mwandishi ametumia migogoro kuendeleza hadithi. Mzozo kati ya Hashimu na Maburuki unaonyesha tofauti za kitabaka na changamoto za maisha ya kila siku.

vii. Lugha ya mkato

Lugha ya mkato imetumika kuwasilisha hoja kwa kifupi lakini kwa maana ya kina. Mfano ni msembo, "Hakuna kitu ila tu fahari bila mali muhali," unaoonyesha msisitizo wa umuhimu wa mali.

viii. Matumizi ya dhihaka

Mwandishi ametumia dhihaka kuonyesha hali ya mabadiliko katika maisha ya Hashimu na Maburuki. Dhihaka hii inaleta ucheshi na pia kufundisha maadili ya unyenyekevu.